

haar na Napoleons eerste aftreden geschonken. Wel behield ze haar titel, maar 't verblijf in Frankrijk werd aan haar en haar kinderen ontzegd. Ze begaf zich naar Aix in Savoye, waar de bevolking haar vriendelijk ontving, gedachtig aan het goede, dat ze er bij een vorig verblijf had verricht. Hier vergat ze voor een wijle de vermoenenissen van de laatste tijden; 't verdriet om haar verbanning; de vijandelijkheden, waarvan ze gedurende haar reis door Frankrijk soms 't slachtoffer was geweest. Want de bevolking, die Napoleon geëerd zou hebben, wanneer hij overwinnaar was gebleven, vloekte hem nu, omdat door zijn schuld Frankrijk opnieuw te strijden had.

Doch in Aix trof haar ook een nieuwe slag, niet minder pijnlijk dan die ze er bij een vorig verblijf ondervonden had.

Reeds toen Lodewijk XVIII in Frankrijk regeerde had Louis, Hortenses man, een proces aanhangig gemaakt tegen haar, dat hem in 't bezit moest stellen van zijn oudsten zoon.

Tijdens de dagen van Napoleons terugkeer bleef dit natuurlijk rusten, doch nu werd hem zijn eisch toegewezen. Hij zond een gevolmachtigde naar Aix, die zijn zoon op moest eischen. Hortense kon hier niets tegen inbrengen, doch 't afscheid was hartverscheurend. Ook de jongere broer kon men bijna niet van den oudsten scheiden. Nu was het ook gedaan met Hortenses uithoudingsvermogen; een totale uitputting greep haar aan en 't duurde lang, voor ze weer eenigszins herstelde. Uit al wat wij van haar lezen krijgen we den indruk, dat ze, moge ze als vrouw ook gedwaald hebben, een zeer liefhebbende moeder is geweest.

In Aix mocht Hortense intusschen niet blijven; de Bourbons, die haar „staatsgevaarlijk” achtten, vonden deze plaats te dicht bij de Fransche grenzen. Ze dacht in Baden een toevluchtsoord te zullen vinden; de groothertogin Stephanie was immers haar nicht.

Terwijl ze door Zwitserland reisde, was het landschap op zijn schoonst, doch 't scheen dat Hortense, ondanks haar artistieken aanleg, haar vermogen om te genieten verloren had. Ze verkeerde in een toestand van apathie, waaruit slechts nieuwe gevaren voor haar en haar kind haar vermochten op te wekken. Nabij Genève, terwijl ze in een landhuis vertoefde, dat aan haar moeder had toebehoord en dat nu dus haar eigendom was, werd haar verblijfplaats omsingeld door soldaten, die blijkbaar weinig goeds in den zin hadden. In dat gedeelte van haar Mémoires, dat in druk verscheen, zegt ze: „Altijd vanaf mijn geboorte, overgeleverd aan groote gebeurtenissen, heb ik de gewoonte aangenomen er vooraf alle kansen van te berekenen. Zelden, wanneer ze kwamen, verrasten ze mij. Ik heb altijd alles

voorzien wat ze aan smartelijks en gevaarlijks konden meebrengen. Alleen het geluk, waaraan ik niet dacht, zou me misschien zonder moed hebben gevonden. Maar hiervan ken ik de aandoeningen niet.” Zoo was 't ook nu. Geheel alleen begaf Hortense zich te midden van de soldaten en begroette ze als strijdmakkers van haar vader Napoleon. Zelfs betuigde ze den lieden, die hen tegen haar afgezonden hadden, dankbaar te zijn, wijl ze daardoor in de gelegenheid was de soldaten van haar vader, de Fransche soldaten, weer te zien. Deze toespraak had de gewenschte uitwerking en er overkwam Hortense en haar zoon geen kwaad.

In Baden wachtte haar een nieuwe ontgoocheling. Ze berichtte aan den groothertog haar aankomst, meer uit beleefdheid dan omdat ze twijfelde aan zijn bereidwilligheid, om haar te ontvangen. Doch de groothertog vreesde de Franschen en Oostenrijkers, en slechts op aandringen van zijn vrouw stemde hij erin toe, dat Hortense zich aan het meer van Constanz vestigde. In 1817 werd hij gedwongen ook deze concessie in te trekken; gelukkig vond de verdreven vorstin toen een toevlucht op Zwitserschen bodem. Ze koos het slot Arenaberg in het kanton Thurgau tot haar blijvende woonplaats. Ze verfraaide haar woning met wat ze uit Frankrijk aan meubelen en verdere eigendommen had laten komen.

In deze omgeving voedde Hortense haar zoon op, tot hij oud genoeg was, om naar de militaire school te Thun te gaan. Verder hield ze zich onledig met schilderen en met tooneelspelen als in vroeger gelukkiger dagen. Dit laatste doet ons, die niet voor het tooneel voelen, pijnlijk aan, doch zou zich hierin ook niet geopenbaard hebben dezelfde behoefte, om de droeve werkelijkheid te vergeten voor een schooner verbeelding, die haar tijdens de dagen van de revolutie zich deed overgeven aan mijmerijen en droomerijen, waaruit ze soms nauwlijks op te wekken was?

Indien ja, dan kunnen we slechts medelijden met haar hebben. Want moet de reactie, telkens na de opwinding, niet neerdrukkend zijn geweest?

In 1824 ondervond Hortense een nieuwe smart door het sterven van Eugène, „de volmaakste en teederste broeder”, gelijk ze hem noemt. Hij was ernstig ziek geweest, weer opgeknapt, doch, terwijl Hortense, geheel gerust omtrent zijn toestand, zich naar Italië begaf, opnieuw ingestort en overleden.

Hortenses oudste zoon was in 1822 getrouwd met zijn nicht Charlotte, dochter van Joseph Bonaparte. Hij vestigde zich te Florence en sinds bracht Hortense meest den winter in Italië door. In Rome bezocht ze dan dagelijks de moeder van Napoleon, haar eigen schoonmoeder dus, met wie ze nu best

opschieten kon. Ze liet de oude vrouw veel vertellen van Napoleons jeugd; als alle oude menschen leefde madame Mère meer in 't verleden dan in 't heden. Doch de oude vijandschap, die ze in dat verleden gevoed had tegen de Beauharnais, voelde ze nu niet meer. De tijd, en wellicht ook 't gemeenschappelijk ongeluk, had de scherpe kanten van de verschillende karakters wat afgesleten. Ook met haar man, Louis, stond Hortense nu op beteren voet. Ze schreven en spraken elkaar, doch tot een samenwonen, waarbij Hortense dan den nu bijna geheel verlamden man had kunnen verzorgen, kwam het niet. Wel blijkt uit de Mémoires telkens haar gevoelig hart: slechts voor den éénen, die daar naar Goddelijke wetten 't meeste recht op had, schijnt ze zich niet geheel te hebben kunnen overwinnen. 't Is echter ook mogelijk, dat hij 't zelf niet begeerde, wijl hij haar invloed vreesde op hun zonen, vooral op den oudste, die voortdurend bij den vader was en die, met zijn vrouw, in 't leven van den ongelukkigen, humeurigen man nog een schijntje vroolijheid bracht.

XIII. NIEUWE ZORGEN.

't Is Hortenses lot geweest, dat ze te lijden had niet alleen van haar vijanden, doch ook door de schuld van wie haar 't naast stonden, die haar hadden moeten liefhebben en waarvan sommigen haar ook oprecht beminden. Eerst was het haar vader, die, inplaats van de jeugd zijner kinderen te bewaken en te verzorgen, hen moedwillig verliet. Van haar huwelijk, dat een bron werd van zooveel ellende, was vooral haar moeder Josephine de aanschichtster, die daarbij meer rekende met eigen belangen, dan met die van haar kind. Louis, die, eenmaal aan haar gebonden, haar beschermer had moeten zijn, maakte haar 't leven moeilijk. Napoleon sleurde in zijn val ook haar en haar kinderen mee, gelijk ze reeds voorzien had, toen ze hem een koemt noemde en zijn familie de staart. En nu eindelijk, na veel omzwervingen, haar leven rustig vergleed, waren het haar zonen, die door het avontuur, waaraan ze deel namen, oorzaak werden van veel ziele- en lichaamslijden voor Hortense. Zelve schrijft ze over den tijd, die kort aan 1830 voorafging: „De zachte vertroosting, die mij mijn kinderen bereidde; de toewijding van enkele vrienden; de voortdurende toegenegenheid van de hertogin van Baden, welke de eenige was van mijn familie, die me in mijn ongeluk hulp heeft bewezen; mijn reizen, de heldere hemel van Italië, liefde tot de kunst, alles wat verstrooide zonder me al te levendig aan te doen hadden mijn leven weer eenigszins verzoet. Mijn

gezondheid was verbeterd, de smart van mijn ziel was gekalmeerd.”

Toen kwam Juli 1830 en daarmee de revolutie in Frankrijk. Natuurlijk volgde Hortense met levendige belangstelling de gang van zaken. Wie zou men daar als nieuw opperhoofd begeeren? De hertog van Reichstadt, Napoleons zoon? Het ging anders. Wel verhieven enkele stemmen zich, ten gunste van hem, dien men als Napoleon II op den troon wenschte, doch de meerderheid verkoos Louis Philippe, den afstammeling van Orleans. Hortense verwachtte vast, dat nu tenminste het besluit, waarbij aan de Bonapartes verboden werd in Frankrijk te wonen, of er zelfs tijdelijk te vertoeven, herroepen zou worden. In plaats daarvan werd het opnieuw afgekondigd. Later verdedigde Louis Philippe zich hieromtrent tegenover Hortense door te zeggen, dat dit besluit hem door de omstandigheden ontlokt was, en dat het niet zijn doel was geweest een tweede verbanning uit te spreken. Hij had alleen een vroegere uitspraak vernieuwd. Het resultaat bleef er 't zelfde om en 't is zeer waarschijnlijk, dat de nieuwe koning wel den invloed van den naam Napoleon vreesde. Dat hij hierin niet geheel miszag bewijzen de latere gebeurtenissen. Hortense ontving ook brieven van vrienden die zeiden, dat ze wel naar Parijs zou kunnen terugkeeren, doch zonder haar kinderen. Hiervan wilde ze echter niet weten.

Intusschen oefende de revolutie in Parijs ook invloed uit op Italië, waar Hortense vertoefde en waar haar man en haar zonen woonden. In dat land was hoofdzakelijk de oude indeeling van vóór de groote revolutie hersteld; de vorsten en vorstjes waren tot hun staten teruggekeerd en hadden evenmin als de Bourbons iets geleerd. Oostenrijk had belang bij een verzwakt Italië en drukte daarom iedere poging, om tot meerdere eenheid te komen, den kop in. Toch ontstond een geheim genootschap, de Carbonari geheeten, en de Julirevolutie in Frankrijk was hun een sein tot opstand in hun eigen land om te trachten, ook daar een meer democratischen regeeringsvorm in te voeren. Daarbij hoopte men op hulp van Frankrijk.

Wat Hortense gevreesd had, gebeurde: haar beide zonen sloten zich bij die beweging aan. 't Is hier niet de plaats, om over hun beweegredenen te oordeelen; voor ons is 't genoeg te weten, dat van toen af Hortense in voortdurende onrust over hun veiligheid verkeerde. Want zij zelve achtte de opstand gedoemd tot mislukking. Zij zag hierin goed. Maar voor het einde en den ondergang kwamen, liet Hortenses oudste zoon 't leven. Volgens de officieele berichten stierf hij aan roodvonk; er zijn er echter ook die zeggen, dat zijn eigen partijgenooten hem doodden, omdat ze hem niet meer vertrouwden.

Dadelijk na zijn dood moest Hortense met haar eenig overgebleven kind voor de naderende Oostenrijkers vluchten. Hoe ze er, ondanks ontzettende moeilijkheden in slaagde, met hem door Frankrijk naar Engeland te ontkomen, beschrijft ze in het uitgegeven deel van haar Mémoires. Later keerde ze met hem naar haar bezitting in Zwitserland terug, waar men haar toeliet rustig te wonen.

Nog eenmaal, in 1836, werd, door de schuld van haar zoon, die rust verbroken. Louis Napoleon trachtte toen n.l. vanuit Straatsburg een omwenteling te zijnen gunste in 't leven te roepen, welk plan echter mislukte. Hij werd gevangen genomen en naar Amerika ingescheept. Dit laatste had hij aan zijn moeder te danken, die zelve naar Parijs reisde, om gratie voor hem te verkrijgen. Doch deze nieuwe emoties waren te veel voor haar geweest. Ze werd ongeneeslijk ziek en stierf eenige maanden later. Louis Napoleon was dadelijk, toen hij van haar ziekte hoorde, uit Amerika overgekomen en trof haar nog levend.

In ons land is koningin Hortense zoo goed als geheel vergeten. Waarschijnlijk mee omdat ze ook tijdens haar kort verblijf hier Fransche was en bleef. Wanneer de geschiedschrijvers haar naam noemen, is dit meest met het bijvoegsel „wuft”, „lichtzinnig” of erger nog. Een wat duidelijker en kon het zijn juister beeld te teekenen van deze eerste en eenige koningin van Holland was het doel van deze regelen.

J. M. W.—W.

Vormen en Manieren, de eischen der wellevendheid toegelicht voor onze Christelijke kringen door ANTHONIA MARGARETHA. Uitgave van J. H. KOK, te Kampen.

Eerlijk gezegd, zie ik er wel een beetje tegen op, iets over dit boek te schrijven. Hier en daar is het iets benauwend. Dit mag niet en dat moet, dit mag hier en dat mag daar; ik weet niet precies meer waar het begin is en waar het eind.

Daar ik echter veel van goede vormen en manieren houd, heb ik eens ernstig over dit boek nagedacht en ik geloof, dat ik er toch wel iets over te zeggen heb.

„De eischen der wellevendheid toegelicht voor onze christelijke kringen door Anthonia Margaretha”. De schrijfster heeft het zich niet gemakkelijk

gemaakt. Want de titel zegt, dat dit boek in principe reeds geheel en al zal afwijken van alle gelijksoortige boeken, die niet voor christelijke kringen speciaal geschreven zijn.

Is het mogelijk, de eischen der wellevendheid speciaal voor christelijke kringen toe te lichten?

Ja, zeer zeker.

De Heere Jezus heeft gesproken van twee groote geboden. De wet des Heeren gebiedt ons, God lief te hebben boven alles en onze naaste als onszelf.

Daarmee nu is alles uitgemaakt. Wanneer er sprake is van vormen en manieren, moeten deze twee geboden onmiddellijk naar voren worden gebracht. God lief te hebben boven alles houdt b.v. in, dat ik op Zondag niet al te veel werk van mijn maaltijden maak en een doopmaal uitstel tot een volgenden dag. Dit groote gebod houdt ook in, dat ik op Zondag niet naar een receptie mag gaan, die evengoed op Zaterdag of Maandag kan gehouden worden; dat ik, om het afleggen van een beleefdheidsbezoek, mijn kerkgang niet verzuimen zal, en o, nog veel meer.

Als ik mijn naaste moet liefhebben als mijzelf, dan mag ik, onder het mom van fijne vormen en correcte manieren, geen bedrog plegen. Ik zal mijn dienstbode als mensch moeten behandelen, wat nog iets anders is dan haar dulden aan het dessert of bij de huiselijke godsdienstoefening. Ik zal met een hart vol medelijden moeten gaan in een treurhuis en daar iets anders te zeggen hebben dan een paar zinledige complimentjes. Ik zal mij, als ik iemand hulp kan bieden, daarvan niet laten afhouden, door de omstandigheid, dat hij nog niet officieel aan mij werd voorgesteld. Ik zal mij altijd, overal, als christen hebben te gedragen.

Natuurlijk is Anthonia Margaretha dit alles roerend met mij eens. Maar dit is toch wel mijn hoofdbezwaar tegen haar boek, dat zij het principe op den achtergrond stelt en er niet van uitgaat. Had zij dat gedaan, dan zou zij er van het begin af op gewezen hebben, dat er tweeërlei soort vormen en manieren zijn. Eerst die, die rechtstreeks met ons christelijk beginsel in verband staan en er uit voortvloeien en dan die, die de menschen nu eenmaal als de goede hebben aangenomen en waarover nog wel eens een oogenblikje te praten valt.

Zoo buig ik mijn hoofd, als Anthonia Margaretha b.v. opmerkt, dat het geheel en al in strijd met de goede vormen is, wanneer men in de kerk te laat komt en dat men in des Heeren huis heel eerbiedig behoort te zijn. Maar als ze nu ook van mij gaat vragen, dat ik bij het afleggen van een bezoek, mijn hoed mee naar binnen zal nemen, weiger ik eenvoudig, haar te gehoorzamen, omdat ik dit, kortweg gezegd, malligheid vind. Ik laat mijn hoed in de gang